(Nro. 133.)

ROZMAITOŚCI.

W Sobotę **Nro. 67.** 9. Czerwca 1821.

PRAWDY,
czyli doświadczenia w północney Ameryce C. G. Page.
(Ciąg dalszy.)

Lecz nie rospaczay dla tego, ieżliś zmuszony srogiem przeznaczeniem, rzucać oyczyste zagrody, uczyn iak radzę: »Oszczędź z usilney pracy tyle przynaymniey, abyś sobie gorzałki i dobrego octu kilka kwart mógł kupić; piy dawną wodę z octem, nie przesiaduy ani nawet w nocy na średniem pokładzie, ponieważ oddech wielu ludzi powietrze zaraża, spiy raczey kilka godzin we dnie, a bądź ile można na pokładzie wierzchniem.

Ponieważ masz dużo zbytniego czasu, użyi go do przesuszania pościeli i odzieży, gdy pogoda; ile razy tylko możesz, naymnieyszą nieczystość wyrzucay w morze, odmieniay bieliznę, raczey ią wymywaiąc w morskiey wodzie, iak abyś ią miał długo nosić. Podłogę skrapiay często octem i obznaymiay drugich z korzyściami tych prawideł. Gdy dla burzy pozamykane przeloty i wypada ci zostać w niezdrowem powietrzu, weź umoczoną w occie gąbkę w usta, ta posłuży do wciągnienia polepszonego powietrza.

Szybkolotny okręt, poznaie się po konczastym kształcie przodu, ale takie więcey się kołyszą iak z przodami szerokiemi, które też są wolnolotne, lecz na tamte więcey wpływa na pokład wody, co zmusza do zamykania przelotów, i dla tego wielu podróżnych prędzey wpada w choroby na szybko iak na wolnolotnych okrętach. Lecz znowu ten, komu się zdarzy w małem towarzystwie płynąć na okręcie szybkim, dużo zyskuie odbywaiąc podróż w krótszym czasie; zawsze bowiem unudza podróż morska a tęskno za lądem. Dnia 24. Sierpnia przed wschodem słońca zawinęliśmy do odnogi Nowego Jorku. Wielki Boże! iakże iest cudowne i piękne dzieło Twey wszechmocney prawicy Swiat, na którem żyiemy, chociaż ludzie w ciemney niewiadomości mniemanego oświecenia wzaiemnie sobie szkodzą! — to zapewne wszystkich serc było taiemne czucie na widok kraiu, który Opatrzność za wzór wszystkim ludom i dla potwierdzenia tey świętey prawdy obrała, że **wszystkim ludziom równe prawa służą.** Witam cię **ziemią wolności, Oyczyzną święta, Oyczyzna wolna!** przyim na Twe łono dzieci moię; poruczam ci one wprawdzie iako żebrak, gdyż zawistny los w moiey do do ciebie pielgrzymce wszystkiego mnie pozbawił, com sobie w pracowitem życiu był zebrał. Ale przyymiy ie, bo ci poruczam w przekonaniu, że tylko praca uszczęśliwia; wdzięczni tobie, będą uprawiali twoie zagony użyzniali łąki, pasli twe trzody; oszczędnością i pracą przeszkodzą, ażeby syny twoie nie okupywali krwawem znoiem nic nie znaczące cacka z innych świata części sprowadzane. A ieżli się ieszcze kto tak sprośnem znaleśćby miał, coby się na twoią śmiał targnąć wolność, wezwiy ich, a ia wręcze im broń krwawą, temi słowy: »idźcie wypłaćcie się w przódy z długu należney iuż od was wdzięczności a dopiero staniecie się godnymi tu osięść.« — Artyscie nayżyznieyszey wyobraźni, byłoby przytrudno coś podobnie pięknego utworzyć, iak półkole wznoszących się pagórków przeplatanych niedostępnemi brzegami, co odnogę z dworkami, rolami, łąkami, lasami otacza i równie wielkie iak wspaniałe widowisko przedstawia.

Czyste było morze, w którem się odbiiało wschodzące słońce, i spokoynie płynęliśmy ku ciesninie, właśnie iakoby dla tego, abyśmy się widokiem zachwycaiącym nasycić mogli. Dwie groźne twierdze na samem uysciu zwiastowały spokoyność mieszkańcom a zniszczenie napastnikom. Przeiechaliśmy pomiędzy one i wpłynęliśmy na kanał od 10 do 12. niemieckich mil szeroki, gdzie nowego podziwienia przedmiot oczom się naszym przedstawił; kray rzadkiey piękności w pośród którego wspaniałe wznosiło się miasto, lasem masztów ze

)(

wszystkich świata części uwienczone i blaskiem swoich wież oczy nasze ćmiące. Na wyspie, z iedney strony rzeką Hudson, z drugiey odnogą morską co Long Island od Morza dzieli, odgraniczoney, leży miasto zamieszkałe od 100,000 rozlicznego koloru naywięcey iednak białych mieszkańców Ani wały, ni mury nie przeszkadzaią okrętom zawiiać aż pod ulice, gdyż 6 po nayw iększey części na małych wyspach wystawionych twierdz z tysiącem dział, są dostateczną miasta obroną; a nie licząc mnieyszych okrętów, stoi w pogotowiu okręt o 84 i sławna parowa fregata o 40 działach, na przyięcie niemiłego gościa. Nieczystość ulic, na które wszystko plugawstwo się wyrzuca i świn stada, co samopas, właśnie iakby do nikogo nie należące, żyruią, uderza naprzód oczy cudzoziemca, ścieszki tylko od 4 do 12 stóp szerokie, zmiataią a dwa razy w tydzień, wyrzucaią z ulic, gnoiów kupy, gromadnie spędzane niewolniki.

Tak to, iaki nie pokryte po obiedwóch stronach ulic ścieki wszystkiego błota, wiele się do tego przyczyniaią, że w upały powietrze nie zdrowem się staie. Do tego w śród Września, gorąca przechodziły 40ty stopień, a mieszkańce upewniali, że nierównie większe bywały, naymnieyszy nie powiał wiaterek, nawet na siedzącego spokoynie występywały tak duże krople potu, że oczy i usta zalewały; a noc nie wiele także przynosiła ulgi. Otóż to przyczyna żółtey febry! nie iestci ona wprawdzie tak okropna iak w Baltimore, iednak tak wiele legło iuż ofiarą iey, iż część mieszkańców wyszła z miasta. Zamykaią tu i owdzie sklepy, naywięcey w tych ulicach, w których febra naybardziey panuie; deszczki przed ulicami przybite upominaią, aby nie wchodzić na nie; targowice mięsa z Ost Riwer przeniesiono na wolnieysze mieysce; wrzucaią w śluzy niegaszone wapno i przedsiębiorą rozmaite inne ochraniaiące środki. Lekarzy powszechną radą iest, melonów nie iadać, w ogólności żyć miernie, i nigdy samey nie piiać wody, tylko okwaszoną. W mieście naywięcey domów z cegły, mała ieszcze reszta do budek podobnych, upada z mocy prawa wzbraniaiącego drewnianych budowli. Kapitolium leży na naywyższem mieyscu w śród miasta, otoczone cienistemi drzewami w ulice sadzonemi, zbudowane z marmuru białego w smaku Włoskim, świetnie goruie nad wszystko; i żaden mocarz świata nie powstydziłby się tam mieszkać, gdzie nasi współobywatele zaymuią się szczęściem naszem. Ulice prawie wszystkie w prostey linii i szerokie; Dolną część domów zaymuiącą pospolicie sklepy, ledwie na wąskie drzwi mieysca zostawiące; wszystko, co tylko natury i przemysłu wszystkich świata części iest płodem, stoi tu w mnóstwie wystawione na przedaż. Przez 20 lat uczęszczałem na Lipskie iarmarki i rozumiem, że tuteysza massa towarow przewyższa daleko ową, Lipskich; widzieć ładunek z trzech do czterech okrętów u iednego kupca złożony, nie iest tu osobliwośsią. Taka tu mnogość Europeyskich rękodzieł, iż w znacznych partyiach bywaią naywięcey płacącemu, sprzedawane; ponieważ własciciełów onychże niedostatek pieniędzy do tego zmusza, i dla tego tak niezmierne mnóstwo towarów w obiegu, iż zbywa nakupcach, acz i nayniższą ceną przedawanych. Tak 1/2 tuzina Francuzkich pięknych trzewików można mieć za 18 szylingów, 6 par gotowych nankinowych Pantalonów za 30. i t. p. Przy takiey przedaży niższą oczewiście iak na fabrykach ceną, przedaiący obstać niemoże, dla tego też wielu, z resztą pociwych popadło w niemożność uiszczenia się. Obecnie możnaby dobre Europeyskie rękodzieła korzystnie na iarmarkach spieniężyć.

Jak handlarze próżnuią w sklepach tak i rzemieślnicy nie maią zatrudnienia; przychodzień nie znayduie pracy nawet u takich rękodzielników, którzy do swoich rękodzieł machin użyć nie mogą; ponieważ drudzy mało zarabiaią, i oni nie są w stanie zatrudnić i dać zarobić. W dowód tego następuiący posłuży przykład; ieden tu tylko iest białoskórnik i iednego szczególnie miał czeladnika, a ia dopiero w tydzień dla syna mego robotę znalazłem, i to ieszcze tylko na ieden tydzień, potem bowiem oznaymiono mu, że zamiast 6 do 8, iak dawniey płacono, teraz tylko 3 dollary na tydzień płacić będą, co ledwie na samo wyżywienie wystarcza, iednak, ponieważ szczególniey był dogodnym maystrowi swoiemu otrzymał 4 dollary i został nadal i wtenczas ieszcze gdyśmy się pod Kaletem byli rozbili, byłem iuż bez grosza; zamieniłem bowiem pieniądz w towary, które spodziewałem się tu korzystnie spieniężyć; towary zatonęły, a ia zdałem one assekuracyi, sprzedałem posciel i suknie dla uzbierania na koszt drogi do Hawre de Grace, a tu przybywszy byłem prawie golutenki. Bez pieniędzy, bez towarów w nieco tylko bielizny opatrzony, bez kredytu i zalecenia nakoniec błąkałem się po ogromnem mieście w iednem tylko surduciku z ulicy na ulice, iedną wszędzie odbieraiąc wieść, że się zarobku spodziewać nie można. Nareszcie nic nie wskórawszy,

bez otrzymania iakiegobądź zasilenia dla mó-
iey rodziny, którego tak bardzo po utrudzaią-
cey podróży potrzebowała, powróciłem na o-
kręt.

W tem moiem smutnem położeniu wpadło mi na myśl, będące tu Niemieckie towarzystwo i maiące, iak w Niemczech głoszą, na celu wsparcie wędruiących ziomków, przełożyłem mu przykre okoliczności moie, z chęcią zabawienia tu dotąd, poki assekuracyia moia o maiąteczku z Hamburga nie nadeydzie, przy tem prosiłem tak o zalecenie mnie i syna do iakieybądź rękodzielni, iak o pożyczkę 20 dollarów dla zaspokoienia niezbędnych potrzeb, które żem był w stanie oddania, dowiodłem moiemi papierami. Przez 3 dnie kołatałem znękany; i iakiż skutek? oto słowa Prezydenta towarzystwa! »Towarzystwo nasze móy kochany Panie, iest biedne, zatrudnić was nie może, w żadne pożyczki się nie wdaie, ale was dollarem obdarża.« Nie wymagay czuły czytelniku, abym zdołał opisać to bolesne uczucie na widok ofiarowanego mi dollara, bo któż iest w stanie oddać stan duszy moiey? ale ach musiałem go przyiąć, musiałem cierpiący oyciec na widok zgłodniałych dziatek! — po drugich trzech dniach strapienia moiego nastręczył mi ziomek móy P. Redon, robotę; wypisywać księgarzowi P. Benses spisy książek i cenę tychże, za którą pracę na tydzień 4 dollary odbierać miałem nagrody, lecz już z końcem pierwszego tygodnia oswiadczył mi P. Benses, iż nie maiąc pieniędzy, mnie więcey zatrudniać nie może. Ale ofiarowałem się 12 exemplarzy za 4 dollary pisać, i tak dopiero otrzymałem do wypisania exemplarzów 12; które iuż wygotowałem, ale Bóg wie, kiedy będę zapłaconym.

Ponieważ ielenie skórki surowe za bezcen przedawano, i nikt się tu taki nie znayduie, coby dobrze skóry umiał wyprawić, przedsięwziął P. Wendell, człowiek bogaty, 700 skór skupić i mnie ie dać do wyprawy, spodziewałem się przytem dostarczaiącego na utrzymanie się przez zimę zarobku. Ach! cóżbyśmy byli bez tego szczęśliwego zdarzenia poczęli, cóżby się z nami było stało? O ty co masz myśl puszczenia się w tę część swiata iakże się nie przerazisz temi opisy! — Boleię niezmiernie, kreśląc takie wiadomości, ale cóż robić, przyrzekłem pisać prawdę, muszę bydź panem moiego słowa.

Mało dotąd ieszcze obeznany z całem kraiem, mówić tylko tu będę o Stolicy i iey okolicach.

Początek niechay nigdy przychodnia nie odstrasza. Nie okupnie się tu prawo mistrzostwa, ale każdy iest, iak to sama rzeczy natura wskazuie, w stopniu nabytey doskonałości mistrzem. Kto tylko co na własną korzyść rospoczyna, ten i mieszczaninem zostaie, wydatek, za wciągnienie w książkę mieszczaństwa iest zbyt szczupły, o podatkach zaś ani tu wzmianki. Nie ma też tu przymusu cechowego. Szewc może bydź i piekarzem razem i mydlarzem, owszem czem mu się tylko podoba handlować. Dziwna iest widzieć w iednemże sklepie, trzewiki, miotły, sery, chleb, gwoździe, gorzałkę, rodzenki, iabłka, papier, płutno, łopaty i t. p. wystawione na przedaż. Mniey tu pracuią iak w Saxonii, a iednak nie żyią z taką oszczędnością, o 6 albo o 7mey godzinie zaczyna naypospolitszy pracownik, a nigdy dłużey nie robi, iak do 6tey wieczora; kto swoim iest panem, zaledwie tyle pracuie w tydzień, ile Sasi we cztery dnie. Życie zaś wiodą następuiące: z rana kawa z kołaczem i ser, często i mięsiwo iakie; na obiad mięsa obficie a mało iarzyny; na wieczerze herbata, kołacz i ser a nieraz i mięso. Niemiec, który i żyie daleko oszczędniey i przytem w pracy pilnieyszy, musi w krótkim czasie złożyć sobie mniey więcey grosza. Zwyczaiem iest naymywać małe i od miasta odległe domki pospolicie z ogrodami; za które od 50 do 100 dollarów rocznego czynszu. Ogrody uprawiaią się bez utrudzenia o tey godzinie, o którey kraiowce iuż pracować nie zwykli, a korzyść z nich powraca cały czynsz naymu. Sąsiedzi, którzy także ogrody maią, ale ich prawie nigdy nie uprawiaią płacą drogo za ogrodowiny. Pietruszki, tyle co na iednego miernie iedzącego do mięsa potrzeba kosztuie 8 do 10 penców; marchwi sztuka penca, główka kapusty 3 do 6cin.

W imię Pańskie bez trwogi zaczynay swoie dzieło, kto pilny w pracy, swey sztuki pewny i szuka zarobku, znaydzie pomału, wszakże przyciężko idzie w początku, ale przecież idzie. W Brukland od miasta cokolwiek, uyrzałem domek, który sobie mieszkaniec tegoż na cudzem grόncie, co tu zwyczayna, wystawił, przy tym domku był i kawał ziemi niemal iak na rolę iedną, wszystko za roczny czynsz 20 dolarów. W domku tym, wiódł ón mały handelek żywnością, a ziemię odłogiem zostawił; pytałem dla czego iey nie uprawia? odpowiedział mi, że nic nie rodzi. Dziwiłem się iak mógł tego nie uważyć, że sąsiad iego na takieyże ziemi naypięknieysze miał ogrodniny. Ogroduik, któryby sobie mierny kawał ziemi kupić był w stanie, mógł-

)(2

by bydź pewnym dostatecznego zysku, osobliwie za owoce, tu bardzo drogie, pobierać znaczne pieniądze. Gdyby się który tapicer odważył wprowadzać tu, wygodne krzesła, nie źleby na tem wychodził, gdyż dotąd inne tu nie znane siedzenie, iak tylko drewniane albo plecione. Oprócz dużych owalnych pudełek pospolicie do damskich kapeluszów używanych i małych krągłych tabakierek, żadney inszey z kleionego papieru roboty nie znaią; wprowadzenie tego wszystkiego, co w tem rodzaiu tak ozdobnie i wygodnie w Niemczech się wyrabia, byłoby zapewne wielce korzystnem. Nie ma tu ieszcze i maglów, wszystką bieliznę prassuią, co prócz drogiey opłaty niemałey straty czasu wymaga.

(*Dokończenie nastąpi.*)

K r u c y i a t a.

Ogłoszona przez Papieżów Krucyiata zniewoliła wielu Polaków, że uzbroieni dostatecznie, połączyli się z hufcami krzyżowych rycerzy, i udali się do kraiu Saracenów, ażeby walczyć za wiarę. Na ich czele znaydował się Henryk Xiąże S a n d o m i e r s k i i L u b e l s k i w towarzystwie Jaxy Xiążęcia S e r b s k i e g o. Skoro przybyli Polacy do ziemi świętey połączeni z woyskiem B a l d u i n a III. Króla Jerozolimskiego, czyli iak inni twierdzą z szeregami G o d f r e d a Xięcia Lotaryngii uderzyli na Saracenów. Zbiwszy ich pod E d e s s ą i B a b i l o n i i ą po kilkoletniem pobycie w ziemi świętey, powrócili do oyczyzny, okryci wawrzynami bohaterów walczących za wiarę.

Do ócz moiey Teklusi.

Widziałem dziś Bostwo moie,
Widziałem twe ładne oczy,
W których się czucie iednoczy,
Z których płyną wdzięków zdroie.
W nich dla mnie niebo się śmieie,
Tam znika smutków drużyna,
Tam iest tron Wenery syna,
Z kąd rozpościera nadzieie.
Rzuć na mnie łaskawym wzrokiem,
Wnet się me szczęście odrodzi,
Wypłynę z trosków powodzi,
Tknięty rozkoszy wyrokiem.
Wszystko co zechcesz uczynię,
Gdy mi twe oczy rozkażą;
Zrób mnie twoiey cnoty strażą,
A niepomyślę o winię.
Patrz iaka twoich ócz siła!
Lecz szczerze z serca ci radzę,
Osładzay miłością władzę,
Tak zawsze będziesz nam miła.

St. Ja...i.

Wiadomości Warszawskie. *)

(*Z dnia 14 Maia.*) Ab. S z t e r n, miał szczęście model swego wózka topograficznego przedstawić J. C. M. Wielkiemu Xięciu w Belwederze. Wózek ten, od znawców uznanym iest za dostatecznie dogodny do przeznaczonego użycia. Wynalazca iednak, wstrzymuie się z wystawieniem go w naturze, gdyż ma myśl uczynić w nim niektóre małe odmiany: szczególniey zaś na to zwraca swą uwagę aby nie na iedną skalę, tak iak teraz widać w modelu, ale podług potrzeby, na różney wielkości skale, plany topograficzne, tem narzędziem rysowane być mogły.

Gabinet Rzymski grup Bibliynych starego i nowego testamentu, wczoray otwartym został w Pałacu Teperowskim, przy ulicy miodowey pod Nrm. 495. Widzieć go można codziennie od godziny 9tey rano do 9tey wieczorem; osoba płaci złotoch 2, z dodatkiem 5 groszy na szpitale.

Nowa komedyia, grana wczoray w teatrze n. ro. K r ę t u s z, powszechnie się podobała; lecz w ogólności wystawienie opery J a n z P a r y ż a, tym razem zupełnie się nie udało, wyiąwszy pierwszych tancerzy.

Teatr we Lwowie.

Z zaczętemi kontraktami części widzieć się dały wystawy sztuk Polskich. M a c h a b e u s z e, K r a k o w i a k ó w część druga, i G l i ń s k i znane iuż Lwowianom sztuki, były chętnie widziane przez obywatelów zarówno umieiących oceniać wartość tych znakomitych płodów. Szczególnie wtym czasie zadaiąc sobie pracę nasi aktorowie, chcą okazać całą swoią zdolność i zasłużyć na pochwały znawców. W M a c h a b e u s z a c h celowała gra PP. B e n s ó w, która iednomyślnem wywołaniem nagrodzoną została. w K r a k o w i a k a c h, których ieszcze dawnym sposobem we dwoch aktach wystawiono, powszechnie rozśmieszał P. K a m i ń s k i w roli Ekonoma. Nakoniec w G l i ń s k i m iaśniała wzniorła gra P. N o w a k o w s k i e g o, nad którego talentem szczególnie w tey roli dosyc się zdumieć nie można; wszystkim sztukom towarzyszyła świetna wystawa, która w teraznieyszych okolicznosciach tym większym iest dowodem gorliwości naszego anteprenera.

*) Z Kuryiera Warszawskiego.

Redakcya F. K r a t t e r a. — Drukiem J. P i l l e r a.